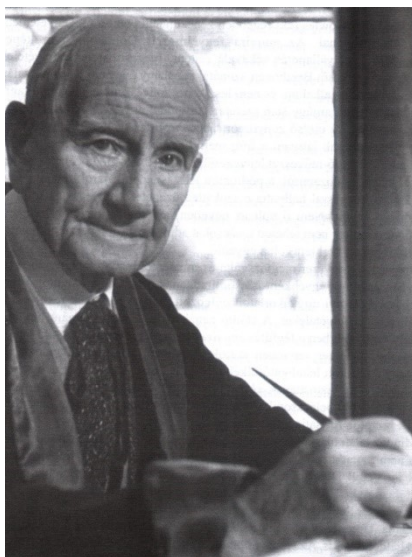

---

60 ÉVE HUNYT EL DOHNÁNYI ERNŐ

Dohnányi Ernő (filharmonia.hu)

DR. KOVÁCS ILONA DOHNÁNYI, A PEDAGÓGUS (II/1.)

DOHNÁNYI-METODIKA (1.)

Mára már alig maradtak, akiknek megadatott, hogy Dohnányi Ernőt személyesen ismerhették, esetleg tanítványuknak vallhatták magukat. Pedig ki tudna a több évtizeden keresztül zongorát (és zeneszerzést is) tanító Dohnányiról, a tanárról hitelesebb képet rajzolni, mint maguk a tanítványok? Sajnálatos, hogy abban az időben nem került sor e téma kutatására, amikor még jóval több lehetőség adódott volna, pedig az *oral history* sok értékes (bár olykor néha pontatlan) adattal tudja színesíteni a történelmi tényeket. Így, ha a 21. század elején arra a kérdésre akarunk választ kapni, hogyan tanított Dohnányi, kik lehettek azok az elődök, akiknek nyomdokain haladt, akiktől inspirációt kaphatott, és a kapott örökséget hogyan adta tovább, a legsürgetőbb feladat, hogy ezekről a még élő tanítványokat kérdezzük meg. Hasonlóan fontos, hogy az egykori tanítványok itt-ott elszórt – az említett témával kapcsolatos – nyilatkozatait, visszaemlékezéseit összegyűjtsük és értelmezzük. Mindezt azért, hogy a zeneszerző-zongoraművész-karmester Dohnányi alakját a pedagógus-Dohnányi képének megrajzolásával tehesük teljesebbé.

1944 januárjában Dohnányi egy háromnegyedórás rádióelőadásban idézte fel gyermekkorát, melynek során fiatalkori kompozícióiból is megszólaltatott néhányat.¹ A műsorban ekképpen emlékezett első zenei tanulmányaira:

Hat éves koromban egy vakáció alatt Breznóbányán édesapám talán saját szórakoztatására is, elkezdett zongorára tanítani, habár ő maga alig tudott zongorázni. Játszva tanultam. Tulajdonképp egész zenei nevelésem, melyben a szülői háznál részesültem, inkább játék volt, mert sem csodagyermeket nem akartak belőlem nevelni, sem pedig komolyan nem gondolt senki arra, hogy valaha is a zenei pályára lépjek. [...] A „játékos” játék következményeképp kitűnően megtanultam lapról olvasni, sőt: – a zenepedagógusok elszörnyülködésére elárulom, hogy majdnem egész technikámat úgyszólván a sok lapról való olvasásnak köszönhetem.

[...] Nyolc éves koromban változás állt be nevelésembe. Édesapám úgy találta, hogy zongorára tovább tanítani nem tud, és a tanítást Forstner Ágostra², a pozsonyi dóm orgonistájára bízta. A jó flegmatikus Forstner bácsit nagyon szerettem, mert nem kínzott sem kéztartással, sem egyéb olyan dologgal, melyekkel a zongoratanítók sokszor elveszik a gyermek kedvét a muzsikálástól, hanem hagyott játszani és fejlődni, ahogyan természetem megkívánta. Persze egy kis skálázás nélkül nem ment a dolog. Etűdöket is kellett játszanom, de nem sokat. Tanítása a progresszív tanmenet megállapításain kívül inkább negatív volt, olyan értelemben – s ezt tartom ma is a helyes módszernek –, hogy a hibákra figyelmeztetett, de soha nem mondta vagy mutatta, hogy így kell csinálni. Soha nem játszott elő és én soha őt zongorázni nem hallottam, csak a Dómban orgonálni.³

Dohnányi Ernőnek már zeneakadémiai tanulmányai idején (1894–1897) voltak magántanítványai, így Gruber Henrikné (a későbbi Kodály Zoltánné),

---

¹ Dohnányi Ernő: *Emlékönyvemből*. Rádióelőadás. Kelt 1944. január 27-én, műsoron 1944. január 30-án. British Library, London. Dohnányi Collection, 50.807. 11–24.

² Vázsonyi Bálint, Dohnányi életrajzírója Forstner Károlyként nevezi meg Dohnányi tanárát. Vázsonyi: 24., 28., 353.

³ Dohnányi minden bizonnyal azt értékelte Forstner tanításában, hogy nem erőltette rá elképzeléseit tanítványára, mivel az előjátszás – mint a későbbiekben látni fogjuk – Dohnányi tanítási módszerére nagyon is jellemző lesz.

Singerné,⁴ és zeneakadémiai zongoratanárának, Thomán Istvánnak felesége is.⁵ Első hivatalos állását – immár világhírű, ünnepezt zongoraművészként – Berlinben, a *Königliche Akademische Preußische Hochschule für Musik* tanáraként töltötte be, 1905-től 1915-ig. Dohnányinak Berlinben a többi tanárhoz képest meglehetősen kevés óraszámot kellett teljesítenie, szabadon hangversenyezhetett, és – ahogy Mihalovich Ödönnek, a budapesti Zeneakadémia akkori igazgatójának levelében többek között megemlíti – „*tetes materiális előnyei*” is voltak a német ajánlatnak.⁶ Max Trapp – aki a berlini évek alatt volt Dohnányi-tanítvány, és később 1920-tól ő maga is a berlini főiskola tanára lett – így emlékezett az együtt eltöltött zongoraórákra:

Dohnányi általában nem annyira a technikai problémákkal (ujjrend stb.) törődött, mint inkább a kifejezésre és megformálásra fordított figyelmet. Ritkán dicsért és úgy javított, hogy ő maga ült a zongorához és eljátszotta a szóban forgó darabot. Előadása annyira lenyűgözően hatott ránk, hogy egész életünkre megtanultuk, miként kell a zenei tartalmat biztonsággal visszaadni.⁷

Dohnányi 1915. november 28-án tért vissza Budapestre, és az 1916/17-es zeneakadémiai évkönyvből már arról értesülünk, hogy keddenként és szombatonként a X-es teremben tartotta óráit.⁸ Dohnányi 1916-tól 1919-ig, majd 1928-tól 1944-ig tanított a Zeneakadémián. Siki Bélát idézzük, aki az 1943/44-es tanévben volt tanítványa:

Dohnányi számomra zseni marad, akihez hasonlót nem közelíthettem meg életemben. [...] Mint zongorista zseni volt abban az értelemben, hogy ő avval született, amit megmutatott a pódiumon. Ő volt az egyetlen, akit életemben láttam, akinek nem kellett érte megdolgozni

---

⁴ Édesapjának 1896. február 5-én kelt levelében tesz említést Dohnányi, hogy c-moll zongorás-kvintettjét (op. 1) többek között Singeréknél is előadják („Singerné tanítványom”). Dohnányi Ernő levele Dohnányi Frigyesnek; Budapest, 1896. február 5., *Dohnányi családi levelei*: no. 40. levél, 67. Az eredeti levelet lásd: British Library, Dohnányi Collection, 50.807 A.

⁵ Bartók Bélát is tanította baráti szíveségből néhány hétig Gmundenban, 1903-ban egy családi nyaralás alkalmával.

⁶ A levél a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem könyvtárának tulajdona, közli Vázsonyi: 111–112.

⁷ Vázsonyi: 115.

⁸ Később Széher úti villájában, illetve második feleségétől, Galafrés Elsától való külön költözése után a Zeneakadémián, a jelenlegi Bartók-teremben is tanított.

– úgy ugrott ki a világba, mint Pallas Athene Zeus fejéből. Az ő – Dohnányi – nehézsége az volt, hogy nem értette meg, miszerint mások nem voltak ebben a szerencsés helyzetben, s nekik meg kellett dolgozni mindenért. [...] Ami Dohnányi óráin tulajdonképpen történt, az az volt, hogy Dohnányi eljátszotta a darabot. Élmény volt, mert az ember ott állt és közelről nézte, hogyan működik ez a zseni. És ha az ember szemtelen volt aznap, akkor azt mondta: „Mester, szabad még egyszer meghallgatni?” S ő eljátszotta még egyszer – teljesen másképpen. [...] Az alatt az egy év alatt, amit Dohnányival töltöttem, amikor volt talán egy tucat óráim – nem hiszem, hogy sokkal több lehetett volna – az alatt a tucat óra alatt legalább kétszer hallottam azt, amikor valaki Dohnányi-művet akart neki játszani: „*Ne játsszátok az én zenémet, az túl nehéz és nem olyan jó zene. Játsszátok Bartókot, az zseni.*”⁹

Dohnányi 1944. november 24-én elhagyta Magyarországot, és soha többé nem tért vissza. A 2. világháborút követően – miután a rendszeres hangversenyezés lehetőségétől megfosztották – sokáig a tanítás maradt a hetvenes éveiben járó művész egyetlen kenyérkereseti lehetősége. Családjával 1948 áprilisában Argentínába ment, ahol a híres tucumáni egyetem zenei fakultásának megalapítása volt feladata. Az egzisztenciális nehézségek miatt azonban itt sem sikerült végleg letelepednie. Végül 1949 szeptemberében foglalta el utolsó tanári állását, az amerikai Tallahassee-ben, ahol 1949 szeptemberétől haláláig, 1960-ig tanított a Floridai Állami Egyetemen [Florida State University]. Dohnányi „amerikai korszakáról” Vázsonyi Bálint (akinek Dohnányi élete utolsó zongoraóráját adta) írta a következőket:

Növendékei tanúsága szerint egy Dohnányi-óra hathatóságát már az is számottevő mértékben biztosította, hogy Dohnányi a szobában tartózkodott. Az élményt azonban mindenekelőtt az jelentette, ha játszott. S ezt igen gyakran tette. Ha megjegyzést fűzött egy-egy részlethez, az rövid volt, halk és általában életre szóló elveket tartalmazott – sűrített formában. Tulajdonképpen nem volt könnyű Dohnányitól tanulni. Akik utánózni próbáltak, már eleve zsákutcában jártak. Akik hosszú előadást reméltek a negyedik ujj utolsó ízületének behorpadásáról és annak elkerüléséről, azok egészen röviden

---

⁹ Tusa Erzsébet: „Mestere Dohnányi Ernő és Dinu Lipatti volt... (Beszélgetés Siki Bélával)”. in *Parlando*, 32/4-5-6. (1990): 18–23.

csalódtak. A növendék, aki alapos felkészülés után elment hozzá, hogy inspirációt nyerjen, a zene lényegét kapta útravalóul.¹⁰

Képtelen lett volna egy hangos szóra, egy fenyegető hangú kijelentésre, csak éppen érezte az ember, hogy szeretne örökre elsüllyedni a föld színe alá, ha Dohnányi egy-egy csendes szavából az érződött, hogy többet vagy jobbat várt. Persze mindent előjátszott. Ha pedig hozzászólt egy-egy darab előadásához, akkor nem ködös hegycsúcsokról, nem festők palettáin található pasztellszínekről, nem a gótikus építkezés kőcsipkéiről beszélt: kizárólag zenéről. S a zene, ez az elvont tünemény egyszerre életre kelt, szinte tapinthatóvá vált. Ezért volt elég, ha Dohnányi mindössze egy-két szót szólt. A zene érthetően beszélt belőle, mert ő maga volt a Zene.¹¹

Mind három visszaemlékezésben közös, hogy Dohnányi előjátszott tanítványainak. Bartók is hasonlóan foglalkozott tanítványaival:

Zongoratanítása [...] gyakorlatilag nélkülözötte a szóbeli közlés mozzanatát; rövid utasításokon kívül elsősorban saját előadói példájával oktatott.¹²

Mivel Dohnányit is, és Bartókot is Thomán István¹³ tanította a Zeneakadémián, kézenfekvőnek tűnik a közös tanár tanítási módszerét megvizsgálni.

[Thomán] minden tudásával és szuggeráló erejével igyekezett ugyan hatni a növendékek lelkiületének költői kifejtésére, de vigyázott, hogy ez a hatás ne mesterséges, hanem mindig természetes legyen. Ilyen természetes hatást semmivel sem lehet jobban elérni, mint ha a tanár előjátszik a növendéknek. Ehhez természetesen szükséges, hogy a tanár maga, ilyen kiváló művésze legyen hangszerének, mint Thomán István. Thomán valóban példátlan türelemmel mindig és mindent előjátszott tanítványainak. Az önállótlanabb növendék

---

¹⁰ Vázsonyi: 237–238.

¹¹ Vázsonyi Bálint: „Dohnányi egyénisége.” Rádióelőadás, 1970.

¹² Tallián Tibor: *Bartók fogadtatása Amerikában 1940–1945*. Budapest: Zeneműkiadó, 1988, 15.

¹³ Dohnányit 1894–1897-ig, Bartókot 1899–1903-ig tanította Thomán István. Dohnányi utolsó tanára Eugen d’Albert volt, akivel 1897 nyarán pár hétig Bernriedben készült fel berlini bemutatkozó koncertjére.

természetesen szolgálilag utánozta mestere játékát; az önállóbb tehetség pedig megtermékenyíthette fantáziáját a mester művészetén, anélkül, hogy egyéniségén csorba esett volna. Thomán zongoraművészi példája nem erőszakolt rá gondolatokat a tanítványra, hanem helyes gondolatokat keltett a tanítványban.

Thomán tehát a pedagógiában nagy fontosságot tulajdonított a tanár előjátszásának. De nem elégedett meg saját előjátszásával. Tanítványaitól ezért a nagy művészek játékának tanulmányozását is megkövetelte. [...] Mert mint mondta, az előadóművészet nemcsak tudás, hanem egyszersmind a tudás megmutatni tudása is. [...] Felesleges rámutatnom arra, hogy a pedagógia hivatásának ilyen nagystílű, nagyarányú és széleskörű betöltése, egy egész, önfeláldozó emberéletet jelent, tele türelemmel, fáradtsággal, szakadatlan munkával. De az ilyen munkához nem elég csak a türelem és a fáradtság; a nagy körültekintés, a finom tapintat, mély emberszeretet és nagy szaktudás harmonikus együttese kell ahhoz, hogy valaki olyan eredményt érjen el negyven esztendő leforgása alatt, mint Thomán István.¹⁴

Thomán Liszt-növendék volt, így a szálak Liszthez vezetnek:

Lisztet nem érdekelte a pedagógusszerep. Nem volt „metódusa”, sem „szisztémája”, ritkán szolgált technikai tanácsokkal tanítványai számára. A hangszerrel kapcsolatos fizikai problémák érdekelték a legkevésbé a billentyűk ragyogó mesterét. Mivel az ő számára ilyenek már nem léteztek, nem is foglalkozott velük. [...] Az interpretáció érdekelte, nem a mechanikus kivitelezés. Tanítványai persze azzal, hogy megfigyelhették, hogyan játszik Liszt – a kéztartását, egyes szakaszok sajátos ujjrendjeit, pedálhasználatát – a lehető legjobb modellt kapták, és messze többet tanultak mintha száraz, akadémikus előadást hallgattak volna minderről. [...] Liszt, ha nincs megelégedve a hallottakkal, felállítja növendékét a zongoraszékről, és megkísérel új életet lehelni a lankadó zenébe. Az egész billentyűzet dörög és villámlik, a remegő tanítvány pedig egy pillanatra fogalmat alkothat a mű nagyszerű interpretációjáról. Több növendéke is elbeszélte, hogy

---

¹⁴ Lampert Vera (szerk.): *Bartók breviárium. (Levelek-írások-dokumentumok.)* Budapest: Zeneműkiadó, 1980, 24–28.

időlegesen már pusztá jelenléte is jobb zongoristává tette azokat, akik egy szobában tartózkodtak vele. [...] Általában akkor játszott, ha valamelyik darab megragadta a fantáziáját, felidézte valamely régi emlékét vagy jól szemléltetett egy jelenséget, amelyet éppen be akart mutatni. Ritkán játszott végig egy darabot, de az évek során töredékek százaival ajándékozta meg növendékeit, hosszabbakkal és rövidebbekkel, amilyen műveket épp magukkal hoztak az órájára. És általában mindent emlékezetből játszott. Ha azonban megszállta az ihlet elkápráztatta tanítványait egy-egy teljes darab ragyogó előadásával.¹⁵

Dohnányi élete utolsó évtizedében megbecsült professzora volt a floridai egyetemnek. Egy – a hetvenhatodik születésnapjára írt lelkes – újságcikk mindenekelőtt tanári tevékenységét méltatta:

Dohnányi legnagyobb zenei élvezetét minden bizonnyal a tanítás adja, melyet már majd' ötven éve művel. A tanítás és a zene iránti lelkesedését édesapjától örökölhette. [...] Apa és fia egyaránt rendelkezik azzal az adottsággal, hogy megértsék a fiatal tanítványok lelki és gondolati világát.

Dohnányi Ernő mintha édesapja lenne a floridai egyetem diákjainak. Csak tehetséges, előrehaladott zongoristákat tanít, és szereti, ha osztályában egyszerre csak öten vannak egy tanévben. Zenére és saját rokonszenves életfilozófiájára tanítja őket. Sokan már most híresek a zenei világban, de még mindig írnak a világ minden tájáról, hogy Dohnányi tanácsát kérjék. Első találkozáskor eléggé csendesnek és tartózkodónak tűnik, azonban tanítványai bizonyíthatják, hogy meglehetősen beszédes, ha zenéről van szó.¹⁶

Dohnányi nyolcvanadik születésnapja alkalmából megjelent egyik újságcikkben ismét a tanítás kerül a középpontba:

---

¹⁵ Alan Walker: „A weimari oroszán: Liszt és tanítványai”, ford. Fejérvári Balázs. *Muzsika*, 46/11, (2003. november): 21–24.

¹⁶ “Noted Music of Ernst von Dohnanyi to Ring Out on His 76th Birthday”. British Library, London, Dohnányi Collection. 50816. p. 5. In: *Tallahassee Democrat*, 1953. július 26.

Örömet okoz, ha átadhatom, amit tudok. A tudás átadása olyan, mint a halhatatlanság – valami, amire mindig emlékezni fognak. Boldoggá tesz, hogy olyanokat taníthatok, akik megértik. A tanár egyedüli jutalma a tanítvánnyal elért eredmény. Addig szeretnék tanítani, ameddig csak tudok. Azonban többi munkám is nagyon fontos számomra.

Az újságcikk végén Dohnányi szavai a mindenkori diákoknak szólnak, s üzenetét érdemes megfogadni a mai kor emberének is:

Ne pihenetek túl sokat. A túl sok pihenés nem jó. Dolgoznotok kell. Az élet küzdelem, és szeretnetek kell ezt a küzdelmet, ha szeretitek az életet. Ez tart meg bennetek fiatalnak.¹⁷

A DOHNÁNYI-METODIKA (2.)

Beszélgetés Váczi Károly zongoraművész-tanárral

Váczi Károly (1921-2007)

A zongora jobboldalán látható Dohnányi képet Váczi Károly felesége, Váczi Lily zongoraművész-tanár jelen írás szerzőjének ajándékozta. A kép a Budapest XVIII. kerületi Dohnányi Ernő AMI állandó kiállításán látható.

— *Tanár úr, hogyan került Dohnányi Ernő osztályába?*

---

¹⁷ “Celebrates Birthday Tomorrow. »Work Hard«, Says 80-Year-Old Ernst Dohnanyi”. *The Summer Flambeau*, 1957. július 26. OSZK, Dohnányi-hagyaték.

— Kósa György tanárképző osztályában tanultam a budapesti Zeneakadémián, ahol 1942-ben szereztem meg tanári oklevelemet. Dohnányi mesteriskoláját az 1941/1942-es tanévben kezdtem, és folytattam a következő tanévben is. Zongoraművészi diplomámat 1943-ban kaptam. Én vagyok Dohnányi mesteriskolájából az utolsó, akinek a diplomáját Dohnányi még a Zeneművészeti Főiskola főigazgatójaként írt alá.

— *Hogyan zajlottak az órák Dohnányival?*

— Végighallgatta a műveket. Utána legtöbbször odaült a zongorához és eljátszotta részletekben, vagy teljes egészében. Ha a saját művéről volt szó, akkor nemcsak eljátszotta, hanem a kottába dinamikai jeleket, tempójelzéseket írt be – mérsékelten, természetesen. Megvannak az akkori időből származó Dohnányi-kottáim, melyekben az eredeti bejegyzései vannak. Ő nem az a tanár volt, aki teljesen összefirkálta a kottát. (Olyan tanáraim is voltak, akik annyi bejegyzést, tettek, hogy szinte nem lehetett elolvasni a hangjegyeket). Általában kritikát nem nagyon mondott, véleményét az arcjátékáról lehetett látni, és így vontuk le a konzekvenciát, hogy most meg volt elégedve vagy kevésbé tetszett neki, vagy – talán –, hogy örült is.

— *Ezt el is mondta tanítványainak?*

— Igen. Ilyen örömet éreztem rajta 1942-ben. Mint tanítvány, sokat szerepeltem a rádióban és akkoriban még lehetett a műveit játszani. Az egyik '42-es rádióadásomban, amikor még növendék voltam, szerepelt Dohnányi Négy rapszódiaja (op. 11), tehát a g-moll, a fisz-moll, a C-dúr (scherzo-nak felel meg, vidám jellegű), és a végén a *Dies irae* dallam feldolgozásával az esz-moll rapszódia. Egyben eljátszottam a rádiószerepléskor a négy rapszodiát, ő pedig otthon hallgatta és – amit nem felejték el – a műsor leadása után kaptam egy telefonhívást, még a Rádióban: Dohnányi maga telefonált és gratulált nekem. Megköszönte, hogy előadtam a rapszodiákat, és elismerését fejezte ki, mert nagyon jónak találta az előadását.

— *Tanár Úr, milyen Dohnányi-mű emlékezetes előadására emlékezik még?*

— Nagyon nagy élmény volt az e-moll zongoraverseny (op. 5) előadása, Dohnányi vezényletével a Zeneakadémián. Az első időkben, mikor

panaszkodtam, hogy milyen nehéz a darab, azzal ösztönzött további munkára: „*Ja, fiam, zongorázni tudni kell!...*”¹⁸

— *Hogyan állították össze a diplomakoncert – vagy ahogy akkoriban nevezték – a művészi oklevél pályázati hangverseny anyagát?*

— A diplomakoncertre mindig Dohnányi jelölte ki a műveket az általa két év alatt hallott művek közül. Mivel a művészképzős tanulmányok keretében J. S. Bach műveit nemigen tanultunk (nem azért, mert ő nem szerette vagy mi nem szerettük a nagy barokk zeneszerzőt, nem is emlékszem, hogy játszottuk volna), ezért a művészképzős koncerteken például úgy helyettesítette Bachot, hogy első számnak Liszt *B-A-C-H fantázia és fűgáját* jelölte ki, ami egy nagyon nehéz darab. Ez volt a bevezető szám.¹⁹ A másodikként Beethoven d-moll szonátája (op. 31), majd (mivel ő nagy „Brahms-os” volt) Brahms h-moll és g-moll rapszódiaja (op. 79) következett. A szünet után Chopin f-moll (véleményem szerint legnehezebb) balladája (op. 52) és cisz-moll scherzója (op. 39), azután Liszt 104. (*E-dúr*) *Petrarca-szonettje* hangzott el. Zárásként Dohnányi fisz-moll és a C-dúr rapszódiaját (op. 11, no. 2, 3) játszottam. Ebből kitűnik, hogy a Négy rapszodiát nem összefüggő, elválaszthatatlan ciklusnak tekintette Valóban ez a két legjobban sikerült a Négy rapszódia közül, mely ciklikus, mint egy szvit. Így képzelte a komponálás alatt.

— *Létezett Dohnányi-metodika?*

— Az előjátszás volt a tanítási módjának a legjellegzetesebb módszere. Valóban, azon a fokon a kéztartást, az ujjrendet már neki nem nagyon kellett tanítani. Amikor zongorázott, megpróbáltuk ellesni, elsajátítani a „mechanizmusát”, billentését – ami persze utánozhatatlan volt. Az órái felejthetetlenek voltak. Általában egyben tekintette át az egész művet, a formához szólt hozzá, az apró részleteket nemigen elemezte. Ha nem tetszett neki valami, megjegyezte, hogy ezt még szeretné hallani legközelebb is. Egy héten egyszer volt óra. Arra az egy órára egy teljes ciklikus művet vagy egy

---

¹⁸ A hangverseny 1943. április 16-án volt a Zeneakadémián. Dohnányi zongoraversenye mellett Beethoven C-dúr zongoraversenye (op. 15) is elhangzott, Váczi Károly művészképzős évfolyamtársa, Szoltsányi György előadásában. A Zeneművészeti Főiskola zenekarát dr. Dohnányi Ernő vezényelte. Lásd: A Zeneművészeti Főiskola Évkönyve (továbbiakban Évkönyv), 1942/43, 51.

¹⁹ Váczi Károly művészi oklevélpályázati hangversenye 1943. június 7-én volt a Zeneakadémián. Évkönyv, 1942/43, 53.

teljes szonátát kellett kívülről vinni. Bizony, nem lehettek azok annyira érettek, hogy ő elragadtatva legyen tőle... Főiskolai elfoglaltsága ellenére rendszeresen jött minden héten órát tartani. Ugyanakkor előfordult az is, hogy nem tudtunk úgy felkészülni, hogy restelkezés nélkül jelentünk volna meg az órán. Megjelentünk – természetesen – és kissé büntudattal mondtuk, mikor feljött a terembe, hogy sajnós ma nem tudunk semmit előadni. „*Nem baj, majd legközelebb akkor jöttök.*” – mondta, és elmaradt az óra.

— *Hogyan választotta ki a növendékeit?*

— Minden második évben vett fel két növendéket, azonban az előttem lévő évfolyamon négyen tanultak. Az én évfolyamomban ismét csak ketten voltunk: Szoltsányi György volt az évfolyamtársam.²⁰

A tehetséget mindig megérezte. Kiváló példa erre a kis Cziffra György felfedezése. A kisfiú egyszer a Széher úti villa kertjében Dohnányi elé állt, és kérte, hallgassa meg. Dohnányi leültette a zongorához és valóban elcsodálkozott a gyermek játékát hallva. Keéri-Szántó Imrét javasolta tanárnak, aki valamikor maga is Dohnányi-tanítvány volt. Keéri-Szántó felvette a fiatal Cziffra Györgyöt az osztályába. A folytatást ismerjük a lexikonokból.²¹

— *Dohnányi tanított kortárs zenét?*

— Nem, de Bartókot, Kodályt nagyra becsülte. Kodály nem nagyon írt zongoraműveket, mivel nem szerette a zongorát. Véleménye szerint a zongora, mint hangszer még arra sem jó, hogy behangoljanak rá, mivel mindig elhangolódik. Bartókkal több közös szál is összekötötte, például Pozsony. Mindketten onnan indultak a budapesti Zeneakadémiára. S bár csak négy év van közöttük, Dohnányi már befutott művész volt, mikor Bartók elkezdte Pesten a tanulmányait. Kamaszkorban jobban kijönnek a korkülönbségek. (Mostanában

---

²⁰ Művészképzős tanulmányaik alatt Szoltsányi Györggyel Váczi Károly több növendékhangversenyen is szerepelt közösen. 1941. október 22-én Liszt Ferenc emlékére, az Országos Liszt Ferenc Társaság által zongoraszakosok részére felajánlott Liszt-pályadíjak nyerteseinek közreműködésével. Liszt: *Spanyol rapszódia* — Váczi, Liszt: *Don Juan-fantázia* — Szoltsányi. Évkönyv. 1941/42, 44; 1942. december 4. — Beethoven: f-moll (*Appassionata*) szonáta, (op. 57) — Váczi, Brahms: fisz-moll szonáta, op. 2 — Szoltsányi, Schumann: *Szimfonikus etűdök* (op. 13) — Váczi, Chopin: h-moll szonáta (op. 58) — Szoltsányi, Évkönyv 1942/43, 44-45.; valamint lásd az 1. lábjegyzetet.

²¹ Cziffra György nem volt Dohnányi tanítványa, bár pályájának indulásában jelentős szerepet játszott. Lásd Cziffra György: *Ágyúk és virágok*. Budapest: Zeneműkiadó, 1983, 58–62., Vázsonyi: 237.

jövök csak rá, hogy Czigány György, aki kedves tanítványom volt, csak nyolc-kilenc évvel fiatalabb nálam, ami akkor sokkal többnek tűnt.) Bartók elismerte Dohnányit és Dohnányi is elismerte Bartókot. Bartók több zenekari művének bemutatása Dohnányi nevéhez fűződik.

— *Mint ember, milyen volt Dohnányi Ernő?*

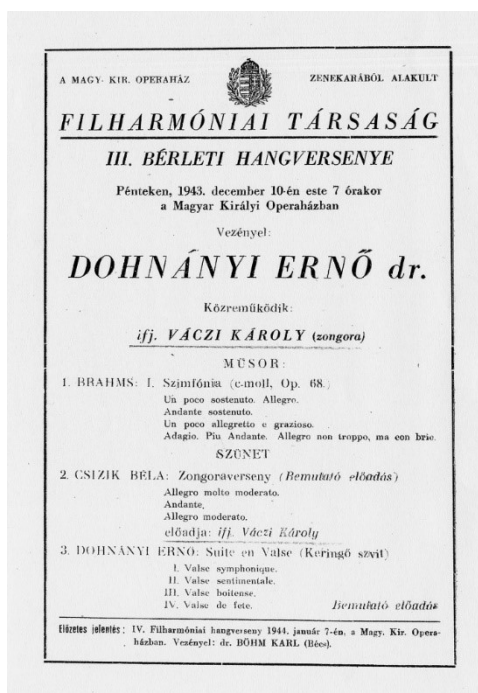
— Mindenekelőtt igazságszerető. A ránehezedő politikai nyomás miatt – melynek utolsó cseppje szeretett tanítványa, Faragó György kényszernyugdíjazása volt – először 1941-ben mondott le főigazgatói állásáról, de azt nem fogadták el. 1943-ben végleg elhatározta, hogy nem asszisztál az uralmon lévő hatalomnak és audienciát kért a kultuszminisztertől, Hóman Bálinttól. A következőket egy hiteles tanútól, dr. Schiller Rezsőtől, a Nemzeti Múzeum gazdasági vezetőjétől tudom. Schiller éppen Hóman Bálintnál volt, mikor beszélgetésük közben a miniszteri titkár bejelentette Dohnányit. Schiller ekkor felállt, de Hóman leintette, hogy még nem fejezte be vele a tárgyalást, különben is tudja, miért jön az “öregúr” (ahogy Dohnányit nevezte), és egy perc alatt végeznek. Dohnányi – tőle szokatlan módon meglehetősen felindultan – azt mondta, Faragó Györgyöt nem akarja nyugdíjba küldeni, ragaszkodik hozzá, a fiatal művészek között a legkiválóbbnak tartja, utódjának tekinti. Hóman azt felelte, hogy Dohnányi bármit kérhet tőle, de ezt az egyet ne, mert ez a miniszteri bársonyszékébe kerülhet. Erre Dohnányi előre megírt felmondását indulatosan odadobta a miniszter asztalára és kiviharzott az ajtón. Ezután, mint tanár egy évig maradt a Zeneakadémián, így Szoltsányi mellett, aki még egy évig tanult nála, felvette Siki Bélát, Zempléni Kornélt és Stratton Joyce-t, de ők már nem diplomáztak le nála.

[Beszélgetésünk alatt végig jelen volt Löbl Lili zongoraművész, Váczi Károly felesége, aki szintén személyesen ismerte Dohnányit. Csendesen megjegyezte, hogy Dohnányi nagyon rokonszenves ember volt, megkapó egyéniség, mindenkire volt egy kedves mosolya. Nem volt olyan zárkózott, mint Bartók, ha vele hasonlítanánk össze, ő ennek az ellentéte volt.]

— *Tanár Úr mit tart legfontosabbnak Dohnányi útmutatásaiból?*

— Ma szabad Mozartot „kalapálni”, ma szabad elrohanni, megújítani. Szubjektív dolog, de Emil Sauer, Alfred Cortot, Dohnányi Ernő ugyanazt a Beethoven-szonátát csak picit eltéréssel játszották. Ha náluk a dinamika, a tempó, az agogika itt-ott különböző volt – azért az Beethoven vagy Mozart volt.

De nem úgy, hogy nem lehet ráismerni... Mikor Mozart A-dúr szonátájának (K. 331) 3. tételét – a híres *Törökindulót* – játszottam Dohnányinak, bizony én is elég gyors tempóban kezdtem játszani, mint ahogy ma divatos elrohanni. Abban a pillanatban leállított az órán, hogyan képzelem én azt. Ragaszkodott hozzá, hogy ez induló, 116-os tempóban játsszam.

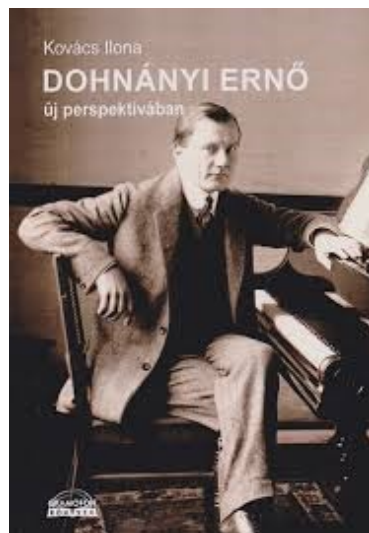
1943. december 10-én Váczi Károly szólójával hangzott el Csízik Béla zongoraversenye, mely a mű premierjeként hangzott el. A hangverseny másik bemutatója Dohnányi Ernő *Suite en Valse* (op. 39) című kompozíciója volt. (Kovács Ilona gyűjteménye)

A stílus nagyon fontos elem volt Dohnányinál, ami vonatkozott dinamikára, érzelmi világra, tempókra, felfogásra, az összefüggésekre, a dallamvezetésre. Például Dohnányi C-dúr szextettje (op. 37) – amit a zeneszerző mutatott be 1935-ben többek között édesapámmal, Váczi Károly klarinétművésszel (és én is játszottam többször) – egy gyönyörű mű, csodálatosan sziporkázó zenekari hatással. Manapság azonban nem tudom meghallgatni, nem jön ki a dallam! A keringő volt a mindene, minden művében szerepelt. Ebben is benne van a valcer 2/4-ben (!), miként az e-moll zongoraversenyben is, és ezt a mai előadók nem érzik meg. Ezért sajnálom, hogy Dohnányi sok mindent sírba vitt, hiszen tanítani sem volt módja.

1942 és 1945 között számtalan Dohnányi-művet eljátszhattam a Magyar Rádióban. Emlékezetes volt például 1944. január 8-án Dohnányi cisz-moll hegedű-zongoraszonátája (op. 21) Jancsin Ferencsel. (Vele utána is sok mindent

játszottam együtt.) Vagy a *Pastorale* című zongoramű előadása egy egyházi iskolában Mindszenty József hercegprímás beszéde előtt, valamikor 1945 novemberében. Dohnányi kompozícióinak előadása 1945 után megszűnt. Igaz, ezekhez a nehéz zongoradarabokhoz olyan előadók kellene, mint egykoron Anda Géza, aki mind a hat zongoraetűdöt nagyszerűen tudta játszani. Érthetetlen módon a külföldre származott művészek sem játszották ezeket a darabokat, akiknek pedig semmi bajuk nem származott volna a Dohnányi-művek előadásából. Itthon, ha a műsortervben meglátták a szerző nevét – hogy Dohnányit szeretnék zongorázni –, finoman lebeszéltek róla. Az egyetlen mű, amit előadhattam, a *Szvit régies stílusban* (op. 24) volt. Ezért is olyan becses számomra Dohnányiné köszönő levele, aki itteni rokonaitól tudta, hogy játszom férje szerzeményeit.

Azt szeretném, ha manapság úgy adnák elő alkotásait, hogy ő is elégedett legyen vele...

DOHNÁNYI-METODIKA (3.)

Catherine Anne Smith: Dohnányi, a tanár²²

---

²² Fordításom alapja: Catherine A. Smith: „Dohnányi as a Teacher”. *Clavier* 16/2 (February 1977): 16–18. Smith zongoraművészként számos hangversenyt adott az USA-ban és Európa-szerte. A cikk megírásának idején Charlestonban, az Eastern Illinois University fakultásán tanított. C. A. Smith az egyetlen, aki az Egyesült Államokban doktori (D. Mus.) fokozatot szerzett Dohnányi-tanítványként. B. M. és M. M. fokozatait az Indiana Universityn teljesítette.

Gyakran kérdezték tőlem, hogyan tanított Dohnányi. Az együtt töltött első pár heti tanulás után nehéz lett volna megválaszolni a kérdést. Dohnányi a szó szokásos értelmében nem volt pedagógus. Visszatekintve a vele eltöltött évekre – mikor is 1954 és 1958 között vezető professzorom volt a Floridai Állami Egyetem [Florida State University, Tallahassee] doktori programján – úgy érzem, tökéletes zeneisége és nemes, derűs személyisége tette a legnagyobb benyomást ránk.

A zene anyanyelve volt. Habár számos ország nyelvét beszélte, nem volt számára könnyű angolul tanítani. Így a zenén keresztül beszélt hozzánk, olyan igazsággal és mélységgel, amire csak kevesen képesek. Mi, akik nap mint nap vele lehettünk, szerencsések voltunk. Zongorázásának természetes változékonysága kivételes volt. Korai tanulmányai édesapjával és barátaival meglehetősen kötetlenek voltak, így a zenéről fáradhatatlan lapról olvasáson keresztül tanult meg sokat. Bűvölet volt számomra, hogy minden skálát ugyanazzal az ujjrenddel játszott, mint a C-dúr skálát, oly egyszerűen, mint zenei szótárának egy részét. Éveken keresztül kevés gyakorlásra volt szüksége, mivel tehetsége oly természetes volt. Azonban az 1950-es években mosolyogva mondogatta, hogy most már egyre inkább szükségesnek találja a gyakorlást, mivel ujjai nem engedelmessé válnak olyan könnyedén, ahogyan szeretné.

Memóriája csodálatos volt. Egyik nap Mendelssohn e-moll prelúdium és fűgáján (op. 35) dolgozott egy tanítványa. Ahogy Dohnányi gyakran tette a zongoraórákon, leült a zongorához a hallgató előadása után, és az egész művet eljátszotta fejből. Mikor azon töprengett, mikor játszotta utoljára hangversenyen a darabot, végül rájött, hogy harmincöt évvel azelőtt.²³ Dohnányi kéthetenkénti mesterkurzusain, mikor egyik tanítvány sem készült darabbal, gyakran játszotta kérésünkre bármelyik Beethoven-szonátát, egy Schumann- vagy Brahms-darabot kotta nélkül. Nyolcvan éves korában hány muzsikusként tudná felidézni ezeket a műveket? Ezen előadások alkalmával arcának általában kisimult vonásai összeráncolódtak, ami mintegy leleplezése volt annak a nagyfokú összpontosításnak, mellyel megidézte a zenét. Ezek az előadások felfedték számunkra játékának finomságát, a frazeálás sokrétűségét, a hangszínek és nüanszok kitűnő kontrollját, valamint a ritmika interpretációjának szokatlan megközelítését. De nemcsak a zongorairodalom volt az, amiből merített, hanem a szimfonikus repertoárból, operákból, kamarazenéből, mindenből, amit reprodukálni tudott a zongora billentyűin.

---

²³ Dohnányi 1931. október 15-én, Szegeden játszotta utoljára e Mendelssohn-darabot, tehát meglehetősen régen, de még nem harmincöt éve.

Szeretett minket, tanítványait, és meg akarta osztani velünk azt a hatalmas tehetséget, amely az övé volt. Mi nem voltunk annyira tehetséges tanítványai, mint azok, akiket Budapesten tanított, például Anda Géza, Bartók Béla, Cziffra György, Fischer Annie, Kilényi Ede, vagy Arthur Fiedler, Boris Goldovsky, Ormándy Jenő, Reiner Frigyes, Solti György és Széll György,²⁴ de talán mi, a Floridai Állami Egyetemen tanuló leendő zeneszerzők, karmesterek és zongoristák voltunk a legszerencsésebb tanítványai. Mivel politikai okok miatt megfosztották a hangversenyzéstől, igazság szerint ezért lett fő tevékenysége a tanítás és a komponálás ebben az időben. Megszerette a tanítást, és örömét lelte a tanítványaival való foglalkozásban.

Tanítása során nem volt részletező és elemző, és nem használt érzelmes hasonlatokat és metaforákat sem. Igyekezett megérteni minket és saját zenei személyiségünk kimunkálásán fáradozott. Mindenekelőtt a zene lényegét világította meg számunkra. Segített abban, hogy megtaláljuk Schumann *Kinderszenen*jében a szólamok egyensúlyát, egy Mozart-szonáta stílusát vagy egy futam leggazdaságosabb megközelítését egy nehéz romantikus műben. Megvitathattuk vele a zenét, miután ő vagy mi eljátszottuk, hogy megtaláljuk a főbb nehézségeket, melyekkel találkoztunk.

Dohnányi végigvezette egyetemi hallgatóit a zongorairodalom „Ó- és Újszövetség”-én – Bach *Wohltemperiertes Klavier*ján és Beethoven szonátaiban. Voltak tanítványai, akik minden héten új prelúdiumot és fűgát vittek órára – fejből, míg mások több Beethoven-szonátát tanultak meg egy félévben. Természetesen a 19. század nagy irodalmával is foglalkoztak, de alapvető zenei készségeiket Bach és Beethoven tanulmányozásával fejlesztették.²⁵

Sosem ösztönzött arra, hogy saját műveivel foglalkozzunk, de mindig fogékony volt rá, ha meg akartuk tanulni valamelyiket. Amikor mondtam neki, hogy szeretném előadni diplomahangversenyemen a *Változatok egy gyermekdalra* (op. 25) című művét, tétovázott, hogy a kompozíció vajon eleget tesz-e a doktori hangverseny követelményeinek, mivel a mű igazából zenekarra íródott „zongoraszólóval”. Közös megegyezésünk eredménye volt, hogy Mozart c-moll zongoraversenyét [K. 491] is hozzáadjuk a programhoz. Együtt dolgozni

---

²⁴ A felsoroltak közül nem mindenki volt Dohnányi tanítványa. Budapesti tanítványairól lásd Kovács Ilona: *Dohnányi Ernő új perspektívában* című könyvének „Dohnányi Ernő, a Zeneakadémia tanára (1916–1919) és (1928–1944)” című tanulmányát (Budapest: Gramofon Kiadó, 2019, 277–294.)

²⁵ A Dohnányi által Tallahassee-ben, a Florida State University-n tanított művek listáját lásd Marion Ursula Rueth: *The Tallahassee Years of Ernst von Dohnanyi*, szakdolgozat. Tallahassee: Florida State University, 1962, 225–230.

Dohnányival a Változatokon – és így egyszerre megismerni benne a zeneszerzőt, a karmestert, a zongoraművészt és tanárt – fénypontja volt a vele való tanulmányaimnak.

Ahogy a Változatokban a téma megszólaltatása során kerestük a humort, vagy amikor a keringő-variáció második és harmadik ütése közötti szünet mértékét próbáltuk meghatározni, vagy hogyan maradjunk végig a fagottok nyomában a hatodik variációban, egyre nyilvánvalóbbá vált az a csodálatos ügyesség, amellyel összekötötte a humort és a mesterségbeli tudást. A variációk karakterének értelmezése – nem Strauss, Brahms vagy Dukas utánzása, ahogy egyes szerzők próbálják sugallni – betekintést nyújtott abba, hogyan teremtett az egyszerű gyermekdalból bécsi keringőt, passacagliát és fűgát.

Dohnányi legtöbb javaslata a zenei forma és fejlesztés lehető legvilágosabb tervezésére vagy a hangzás sajátos minőségének elérésére és – különösen a Változatok esetében – a hangzás megfelelő arányára vonatkozott. A témában Dohnányi megkívánta, hogy az első frázis ismétlése legyen *piano* és *staccato* játszva, így választva el az ismétlést az első elhangzástól. A harmadik variációban azt kérte, hogy az *a tempo* a 16. ütem helyett inkább a 14. ütem végén jöjjön. Ez a háromvonalas *b*-n lévő csúcspontot sokkal hatásosabbá teszi, és megakadályozza, hogy a színpadiasság túltengése miatt elveszék a forma. Javasolta, hogy a 8. variáció 7. ütemében a félhangot kissé tovább tartsam, azért, hogy a frázis befejezése biztosítva legyen, és hogy a frázisok között levegőt lehessen venni. A befejező fugatóban Dohnányi figyelmeztetett a fűgabeli témabelépések, szekvenciák és modulációk megértésének fontosságára, még akkor is, ha a zongora magában a fűgában nem vesz részt. Azonban a zongora átszótt zenei anyaga nyilvánvalóan elválaszthatatlan a fűga történéseitől.

Az a szólisztikus szerep, amit Dohnányi a zongorának szánt ebben a műben, azt követeli meg, hogy a zongora lemásolja a zenekari hangzást. Így aztán a színes paletta e mű előadásának követelménye. A hangzásra és annak egyensúlyára tekintettel mindig arra intette tanítványait, hogy kontrollálják a hangzás puhaságát. A 2. variáció 3. ütemében figyelmeztetett, hogy a *mp*-t puhábban játsszam, hogy a fényes fafűvós hangszerelés jól hallható legyen. Ugyanebből az okból kifolyólag *ppp*-t találok a partitúrámban a mester kézírásával bejegyezve az 5. variáció bal kezében. Emlékszem arra a hangzásra, amit a 4. variációban kért, fokozatosan kiemelve a magas hangokat a jobb kézben, így biztosítva a legnagyobb kontrasztot a zongora magas hangjai és a zenekar mély hangszerei között. Az 5. variációban a szerző bekarikázta a *staccato* jeleket is, hogy a zongora úgy hangozzék, mint egy zenélődoboz.

Bizonyos, hogy jó fagottosokat kíván meg ez a darab. Dohnányi nagy örömét lelte annak megvitatásában, hogy a 6. variációban a zongoristáknak a fagott hangzást kell utánozniuk. Bekarikázva találok a *p*[iano]-t a passacaglia-ban [10. variáció] – emlékeztetőül a zeneszerzőtől, azért, hogy jól hallhatók legyenek a zenekar szólói, itt a zongorának kísérő szerepe van. Hogy minél tömörebb hangzást érzünk el a hosszított pedálokkal a korálhoz vezető átmenetben, a 80. és 90. ütem között *ff*-t kell elérni, Dohnányi ezt már a 88. ütemnél kérte. Ezeket a hosszú pedálokat és dinamikai jeleket szintén beírta Dohnányi a partitúrába.

Amikor a zenekari próbák ideje közeledett, javasoltam, hogy megbeszélhetnénk és kidolgozhatnánk néhány problémás részletet a zenekar-zongora kapcsolatát illetően mind a Mozart-versenyműben, mind a Változatokban. Ezt a gyakorlatot nagyon hasznosnak találtam, mikor korábban versenyműveket játszottam. Mosolyogva mondta: „*Nem lesz semmilyen probléma. Majd meglátja!*” Igaza lett. A zenében való jártassága, a zenekari hangszerek előadói gyakorlatának mélységes ismerete, megértése felém, a szólista iránt, de mindenekelőtt zenekari pálcájának gazdaságos parancsai tették a művet egységes egészzé. Nagyon kevés szóbeli kommunikációra volt szükség. Ez a pöttöm nyolcvanéves kevés mozgással és kevés próbával uralta a zenét.

Két másik konkrét eset jut eszembe Dohnányi zongoraóráival kapcsolatban. Gyakran láthatjuk az *espressivo* [kifejezően] utasítást zenéjében. Minket, tanítványait gyakran bátorított, hogy játsszunk „*még kifejezőbben*”. Amikor Beethoven op. 110-es szonátáját tanultam, azt kérte, hogy játsszam az első fűgát sokkal kifejezőbben: „*még espressivóbban. Játssza úgy a fűgaexpoziációt, mintha Schumann írta volna.*” Soha nem hallottam Dohnányit elemezni, mit jelentett számára az *espressivo*, de saját gyakorlatában a kifejezőkészség – a színek kontrasztja, a szólamok egyensúlya, a frazeálás nüanszai, a tempó visszatartása – hatalmas ösztönzés volt tanítványai számára, hogy megpróbálják utánozni.

A másik konkrétum csodálatos memóriájával kapcsolatos. Kompozícióiban elvárhatjuk, hogy kijavítsa a partitúrában lévő hibákat (habár beismerte, hogy saját zenéjére nem emlékszik annyira, mint másokéra), ahogy tette azt a 8. variáció 30. ütemében, ahol kijavított egy *cesz*-t tartalmazó harmóniát. Mindazonáltal mindig tudta, mikor egy új művet kezdtünk el tanulni, hogy milyen javításokra van szükség a kottában, függetlenül attól, hogy éppen milyen kiadású kottánk volt. Például, mikor Mozart 491-es Köchel jegyzékszámú [c-moll] zongoraversenyét vittem először órára, rögtön megtette a

szükséges javításokat a második tétel főtémájának első visszatérésében, azért, hogy a zenekar és a zongora harmóniái megegyezzenek. Javításokat tett Mozart 453-as [G-dúr] zongoraversenyében is, az utolsó tétel főtémájában is, amit ugyanabban az időben tanultam vele. Olyan jól ismerte a partitúrákat, hogy előre látta a hibát.

Mint újíto és kíváncsi ember, Dohnányi mindent kipróbált az 1910-es évekbeli hőlégballon-utazástól kezdve egészen addig, hogy ő volt az első zongoraművész, aki sorozatban eljátszotta Mozart összes zongoraversenyét valamikor az 1920-as években.²⁶ Mikor megismertem őt – hetvenes évei végén-nyolcvanas évei elején –, gyakran fedezett fel valami újat és érdekeset. Megfedett azért, mert meglehetősen rossz jegyet kaptam a GRE vizsgámon természettudományokból, és felajánlotta, hogy járhatnánk együtt atomfizika tanfolyamra. Ezt az ajánlatot nem fogadtam el. Támogatta abbéli érdeklődésemet, hogy Berg, Schönberg és Webern műveit kutassam és előadjam, annak ellenére, hogy ő nem szimpatizált ezzel a zenével.

Kíváncsi kísérleteinek egyike volt a Bösendorfer-cég félköríves zongorája. Bösendorfer hajlított billentyűzettel épített zongorája segítségével az előadó teste mindig ugyanolyan távolságban és szögben marad a billentyűzet legmélyebb és legmagasabb pontjától, így a legkisebbre redukálható a test mozgásának szükségessége egyik oldaltól a másikig. Dohnányi elmondása szerint Bösendorfer két kitűnő, ily módon megépített hangszerét birtokolta, egyiket budapesti otthonában, a másikat koncertezésre használta.²⁷ Azt mondta, két évig csak ezeken a hangszereken játszott és koncertezett, egészen addig, míg a félköríves zongora egyszer nem érkezett meg időben a hangversenyre, így hamarjában kénytelen volt alkalmazkodni egy hagyományos hangszerhez. Az egyik ilyen hangszer, melyet 1910-ben építettek, a bécsi *Kunsthistorisches Museum* hatalmas zongoragyűjteményének 45. számú darabja. Úgy gondolom, hogy ez volt az egyik Dohnányi által használt instrumentum. Néhány évvel ezelőtt egy délután alkalmam volt kipróbálni a hangszeret, és érezni azt a furcsa érzést, amit ez az elrendezés produkált.

Dohnányit, mint embert a nemesség és a becsületesség jellemezte. Alaposan megvágotta, hogy mivel foglalkozik, kikkel barátkozik és mivel tölti

---

²⁶ Dohnányi 1904-ben vett részt léghajó-úton, mely élményét a *Winterreigen* (op. 13) zongoraciklus ötödik tételében örökítette meg. Mozart összes zongoraversenyét 1941-ben játszotta a Magyar Rádióban – mindegyiket saját cadenzával, Vázsonyi: 127., ill. 254.

²⁷ A Bösendorfer-cég Frederick Clutsam ausztráliai feltaláló tervei alapján összesen négy ilyen hangszer épített 1909-ben. Vázsonyi: 128. Dohnányi mellett Percy Grainger és Ferruccio Busoni is játszottak ilyen zongorán.

a szabadidejét. A közönségesség soha nem volt része az életének. Az az ember, aki két fiát vesztette el a háborúban, aki szülőházát – ahol tehetős és jelentős személyiség volt – csak a frakkjával és kedvenc könyvét tartalmazó bőröndjével hagyta el, megkeseredett és neheztelő lehetett volna, de Dohnányi mindezeket felülemelkedett, derűs és optimista életet élt. Dohnányi Ilona meleg, szeretetteljes hangulatot teremtett Tallahassee-i otthonukban, és nyugodt estéket a tanítványok családjának. Finomságokkal teli ragyogó asztalt készített a növendékhangversenyeket követő fogadásokra. Ilyen alkalmakkor élveztük a kötetlen Dohnányi meséit – zenei példákkal fűszerezve a zongora mellől. Néha négykezes előadások is voltak ilyenkor. Egyszer, mikor a Tallahassee-hez közeli St. Marks-nál egy majdnem kilenc kilós halat fogtam egy tengeri halászat alkalmával, jó néhányunknak része lehetett a hal csodálatos elkészítésében Dohnányi asztalánál.

Dohnányiék törődtek életkörülményeinkkel és előrehaladásunkkal. Dohnányiné felajánlotta segítségét, hogy korrepetál német nyelvből, hogy le tudjam tenni a nyelvvizsgát. Így kétszer egy héten Anna Magdaléna Bach *Kis krónikáját* olvastuk a könyvtárszobájukban, gyönyörű közép-európai csipkefüggönyöktől és finom ételek illatától körül véve. A család tanítványok iránti szeretete sok örömteli élményt adott nekünk.

Két évig élvezni egy fantasztikus zenész kisugárzását olyan élmény, ami megváltoztatja az ember életét. Az, hogy megismerhettünk egy nagyszerű embert, aki hazájában vezető muzsikus volt, aki hátrahagyta személyes vagyonát, azért, hogy egy szabad országban hetvenes éveiben új életet kezdjen – ritka lehetőség. Kincsként őrizzük optimizmusát, emberségét és életörömét.

A szerző dr. **Konkolyné dr. Kovács Ilona** zenetörténész, a Magyar Táncművészeti Egyetem docense és a XVIII. kerületi Dohnányi Ernő Zeneiskola szolfézs és zeneirodalom tanára.

A tanulmány első megjelenése:

Dohnányi-metodika (1.)” *Parlando* 46/4 (2004), 16-21. <http://www.parlando.hu/Dohnanyi1.htm>

„Dohnányi-metodika (2.)” *Parlando* 46/4 (2004), 21-25. <http://www.parlando.hu/Dohnanyi2.htm>

„Dohnányi-metodika (3.)” *Parlando* 47/1 (2005), 14-18. <http://www.parlando.hu/Dohnanyi3.html>